

”ئەتكى قۇيىاش“ — ياشلار - تۆسمۈرلەر ئوقۇشلۇقى
دۆلهتىنك 11 - بىش يىللېك پىلان مەزگىلىنىڭى ئۇقىلىق كىتاب تورى

دۇنياۋى مەشھۇر شەخسلەر مەجموئەسى

يېقىنلىقى زامان پەن - تېخنىكىسىنىڭ ئاتىسى

كالىپى





يېقىنلىقى زامان پەن - تېخنىكىسىنىڭ ئاتىسى

گالىلې

قەلم تەۋەتكۈچىلەر: سۇيلى شىاڭ يۈن چۈن ڈالق
يەن فاڭلاڭ بىلەك

مياۋ ئېلى لۇ لېرى ساۋ تېركاڭ
لىۋ جىلە خېجىي ساۋ چاڭشۇ
يالق تۈۋەك لۇ شىاۋ ڈالق جىلە

چى شىن لۇ جىنگى جاڭ يۈرۈڭ شىاۋ مەڭ
جىنىشۇ شېڭىمى:

بەت ياسغۇچى:



«دۇنياۋىي مەشھۇر شەخسلەر مە جمۇئەسى» —
ئىللىم-پەن، سىاسىي، ماڭارىب، ئەد بىيات-سەنئەت
قاناتارىق ساھە لە رەد كىشىلە رىنڭ ھۆزىمىنگە بىرىشىكەن
ھە م ئۆز كە سېپەدە ئاجايىپ نە تىجلەرنى يارىتىپ،
ئىشانىيەت تارىخىنىڭ تەرقىيەت مۇساپىسىگە زور
تە سىر كۆرسەتكەن مەشھۇر شەخسلەرنى تالالاپ
تونۇشتۇرغان يۈزۈشلۈك، كۆڭۈدىكىدەك باللار
ئۇقۇشلۇقى.

بۇ كىتابلاردا مۇشۇشە خىلسە رىنڭ پارالاق ئىش - ۋىزلىرى
نۇقلۇق تونۇشتۇرۇلۇپ، ئۇلارنىڭ ئېڭىلمە س- سۇنماس
كۆزە ش قىلىش روھى نامايان قىلىنغان. بۇ تە رەجمەللارنى
ئۇقۇساق بىزنى بىلەمگە، تىلەمغا ئىگە قىلدۇ، مە نۇئى
كۈچ - قۇقۇھە تىكە ئېرىشىۋىرىدۇ.
بۇ بىر يۈزۈش كىتابنىڭ سۈرە تلىرى نە پىس. تىلى
ئامىمباپ، چۈشىشلىك، ئۇقۇشلۇق قىمىتى يۈقىرى
بولۇپ، كەڭ ئۇسۇمۇرلە رىنڭ ياخشى ئۇستازى ھە م
يېقىن دوستى بولالايدۇ.

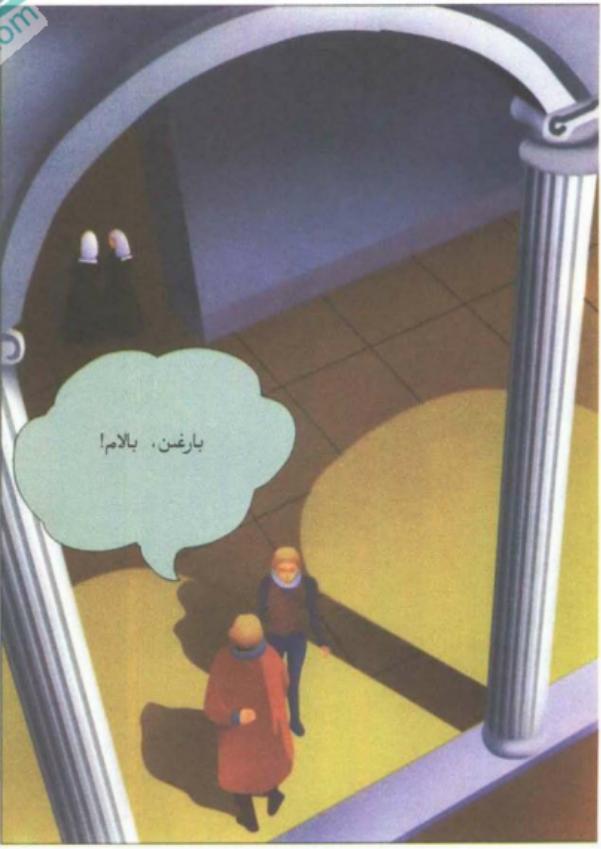
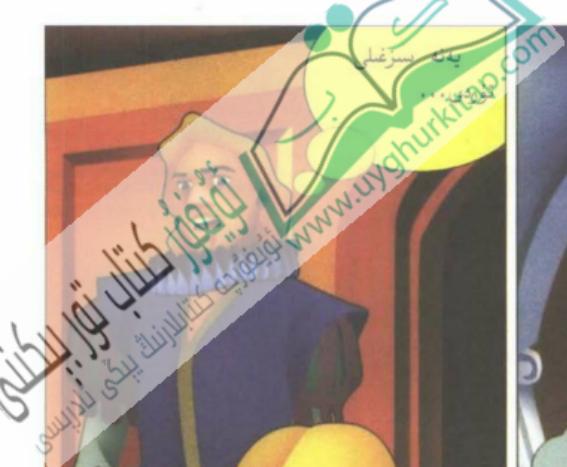


۳۰۰ ... کالاپیشک شارچیه‌الی

گاللپی — ئىتالىلىك تۇلۇغ فىزىكىشۇناس وە ئاسترونوم، يېقىنلى زامان يەن-تېخنىكىسىنىڭ ئاتىسى، 1564-يىلى-2-ئاينىڭ 15-كۈنى ئىتالىينىڭ پىسا شەھىرىدە تۇغۇلغان. تۇ كىچىكدىن تارتىپلا ئىشچان ھەم تىرىشچان، ئالاهىدە ئەقىللەق، قىزىقىش دايرىسى كەڭ بولۇپ، كىشىلەر تۇنلى خىسلەتلەك بالا دەپ ئاتىشاتى. تۇ 17 يېشىدا پىسا ئۇنىۋېرسىتېتىغا كىرىپ مېدىتسىنا موقۇيدۇ. شۇنىڭ بىلەن يەنە فىزىكا ۋە ماتېماتىكىغا ئالاهىدە قىزىقىدۇ. تۇ ئۆزلۈكىدىن قېتىرقىنىپ تۇكىنىپ، نەچەجە تۈرلۈك كەشىپيات يارىتىدۇ ھەم يېسە ئۇنىۋېرسىتېتىغا ماتېماتىكا پروفېسسورلىقا تەكلىپ قىلىنىدۇ. ئۇچ يىلدىن كېيىن پادۇقا ئۇنىۋېرسىتېتىغا كېلىپ مۇقتۇرچىلىق قىلىدۇ. ئەڭ ئاخىرى تۇسکان ئوردىسىدا باش ئالىم بولۇپ ئىشلەيدۇ. تۇ تەبىەت دۇنياسىنى تەتقىقىقىلغاندا چوقۇم سىستېملىق كۆرتىشىش ۋە تەحرىبە ئېلىپ بېرىشنى ئۇمۇر بويى تەشەببۇس قىلىدۇ. تۇ — يېقىنلى زامان تەحرىبە ئىلىمنى بەردا قىلغۇچىلارنىڭ بىرى. تۇ تەحرىبە ئارقىلىق ئەركىن كۆشكەن جىسم قانۇنىنى تېپىپ چىقىتى، ماددىنىڭ ئىنېرىتسىيە قانۇنىنى، بىرىكىش (يىغىندا) كۈچى قانۇنىنى، ئادىدى مایاتىنىڭ تەۋرىنىشنىڭ ئۇزۇخىرونزىمنى، تاشلانغان جىسىمنىڭ ھەرىكت قانۇنىنى بايقاپ، كلاسىك مېخانىكا ۋە تەحرىبە فىزىكىسىنىڭ پېشاؤسغا ئايلاڭىدى.

ئېينىشتىيەن: «گاللپىنىڭ بايقاشلىرى ھەم تۇ قوللانغان ئىلمىي يەكۈن چىقرىش ئۇسۇلى — ئىنسانىيەتنىڭ ئىدىيە تارىخىدىكى ئەڭ تۇلۇغ مۇھەممەپ قىيەتەلەرنىڭ بىرى، بۇ ھەم فىزىكا ئىلىمنىڭ ھەققىي باشلانغانلىقىدىن دېرەك بىرىدۇ». دەپ ئېتىقان.

گاللپى دۇنیادا بېرىنچى بولۇپ تېلىپسکوپىنى كەشىپ قىلغان ھەم ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ئالەمنىڭ سرى ئۇستىدە ئىزدەنگەن كىشى. تۇ قۇيماشتىكى داغلارنى، يۇپىتېرىنىڭ توت چوڭ تەبىىي ھەمربىي-مېدىتسى يۈلتۈزلەر گۇرۇپىسىنى، ۋېنرانىڭ تولۇش ۋە كېچىكلىشىنى، ساھانىولى سىستېمىسىنىڭ سانىزلىغان يۈلتۈزلەردىن تەركىب تاپقان يۈلتۈزلەر سىستېمىسى ئىكەنلىكىنى بايقاپ كىشىلەر تەرىپىدىن «ئاسماندىكى كولومبو» دەپ تەرىپەنگەن. ئۇنىڭ ئاسترونومىيە جەھەتتىكى بايقاشلىرى كۆپېرىنىڭىشك «قۇياش مەركەز» تەلماشىنى كۈچلۈك ئىسپاتقا ئىكەن قىلغان. مۇشۇ سەۋەپتىن تۇ رىم پايسى بىلەن توقدۇنۇشۇپ قالغان، ئېپسىكوب قاتىقىق غەزەپلىنىپ تۇنلى تۇمۇرلۇك نەزەربىند قىلغان. گەرچە قېرىپ ھالسىزلەنغان بولسىمۇ، رىم تۈرمىسىدە يەنلا يارادمەنلىك ئاسترونومىيە ئەۋاملىق تېلىپ بارغان. ھەتتا كور بولۇپ قالغاندىن كېيىنمۇ يەنلا ياردەملىدە ئىلمىمە ئىلم. پەن تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغان. 1624-يىلى 1-ئاينىڭ 9-كۈنى تۇۋالچىلىقتا ئالەمدىن ئۆتكەن.



گالىبى 1564-يلى 2-ئاينىڭ 15-كۈنى پسا شەھىدىكى ۋېبران بولغان ئاقسوڭەك ئائىسىدە دۇنياغا كەلدى. زىرەك ئوغلىنىڭ ۋاقتىنى ئويۇنچۇق ئۇيناش ۋە ھەچۈنى رەسمم سىزىش بىلەن ئۆتكۈزۈۋەتىمەسلىكى ئۈچۈن، ئۇنى موناستىغا تەرسىلەشكە بەردى.



2 ئۇزىنىشىكە ئامراق گالىپى موناستىرغا كىرىپ بېقۇن كۈن بۇ يەردىكى كونا كىتابلار دۇۋىسىگە چۈكۈپ دىن بىلەن پەلسەپنىڭ مۇناسىئىنى تەتقىق قىلدى. ئاتسى ئۇنىڭدا دىنغا قىزىقىش شەكىللەنگەنلىكىنى يابقاپ، ئۇزىنىش ئەينى چاغدىكى قارارغا بېشىماين قىلدى.

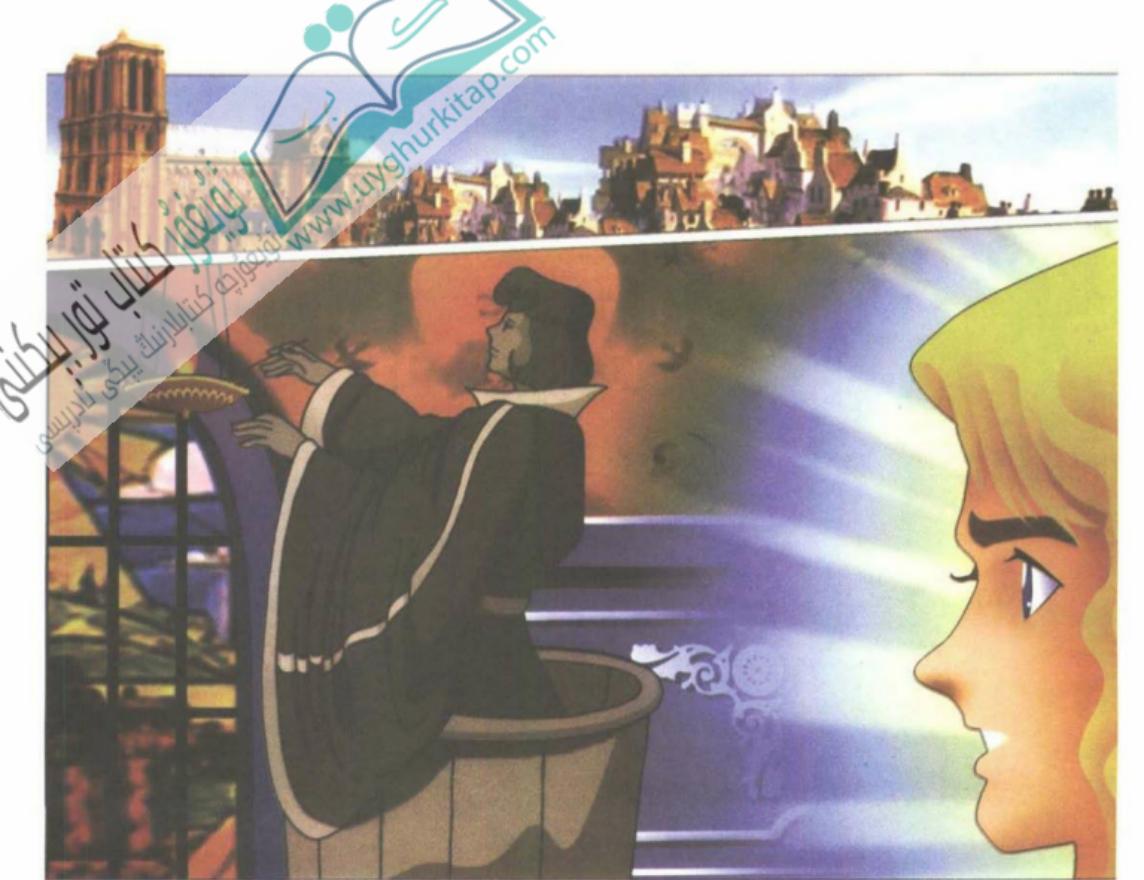


1587 - يلى 17 ياشلىق گالىلەي دادىسىنىڭ نەسەتىنى ئاڭلاپ پسا ئۇنىۋېرىستېتىغا كىرپ مېدىتسىنا ئۆگەندى، براق ئۇ مېدىتسىناغا پەفت قىزىقىمىدى، ئەكسىجە ئارىستۇپلىنىڭ پەلسەپە ۋە فىزىكىسقا قىزىقىپ قالدى.



خاتانغۇ!

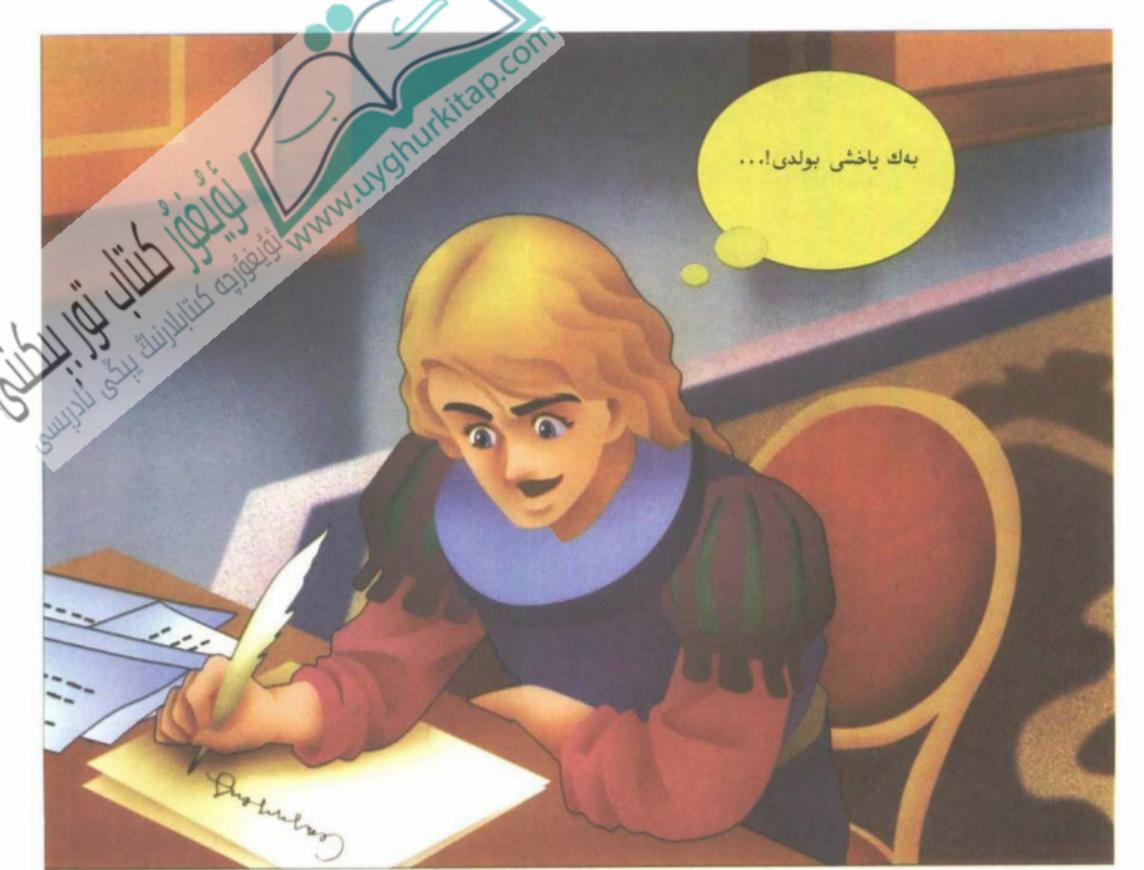
٤ ئېنى ۋاقتتا، ئارىستوپل نەزەرىسى ئەڭ نويۇزلىق سانلىپ، ئۇنىڭ گېپى مۇتلۇق ھەققەت ھېسابلىشاتى. بىراق، گاللىپى ئۇنىڭ نەزەرىپىلىرىدىن نورغۇن گۈمانلىق نۇقلارنى بايقدى ھەم ئارىستوپلنىڭ خاتا پىكىرلىرىنى يېغىشقا باشلىدى.



٥ پسا شەھىرىدە چوڭ بىر چېركاۋ بار ئىدى. بىر كۈنى گاللىپى چېركاۋغا ئىبادەتكە بېرىپ، پۇنىڭ چېركاۋنىڭ ئۇستىگە ئېسىقلىق ئاسما چىragۇقا ياغۇ قۇيغانلىقىنى كۆردى. پۇپ ياغنى لىقلاب بولۇپ كەتى، ئاسما چىragۇ يەنلا تەۋىرىشپ نۇراتى.



گاللېي كۆزىنى ئۇزمەي چىragقا قارىغاج، ئولق قولى بىلەن سول قولىنىڭ تومۇرىنى تۈتۈپ ساناشقا باشلىدى، ئۇ چىragنىڭ
تەۋرىنىشى تەدريجى ئاستىلغان بولسىمۇ، بىراق ھەر قېشم تەۋىرنىگەندە سەرپ قىلغان ۋاقتىنىڭ ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بايدىدى.



بەك ياخشى بولدى! ...

7 گالبىنلۇك بۇ بايقاتنى كىشىلەر "ماياتىكتىڭ ئۇزۇخۇنىزمى" دەپ ئاتدى. بۇ بايقاتش كېين كىشىلەرنىڭ قۇڭغۇراقنىڭ تەۋرىنىشىدىن پايدىلىسپ ۋاقت ھېسابلاشنى كاشىپ قىلىشقا ئاساس سىلىپ بەردى. گالبىمۇ تەۋرىنىش تەتقىقاتدا يېڭى بايقاتشا ئېرىشتى.

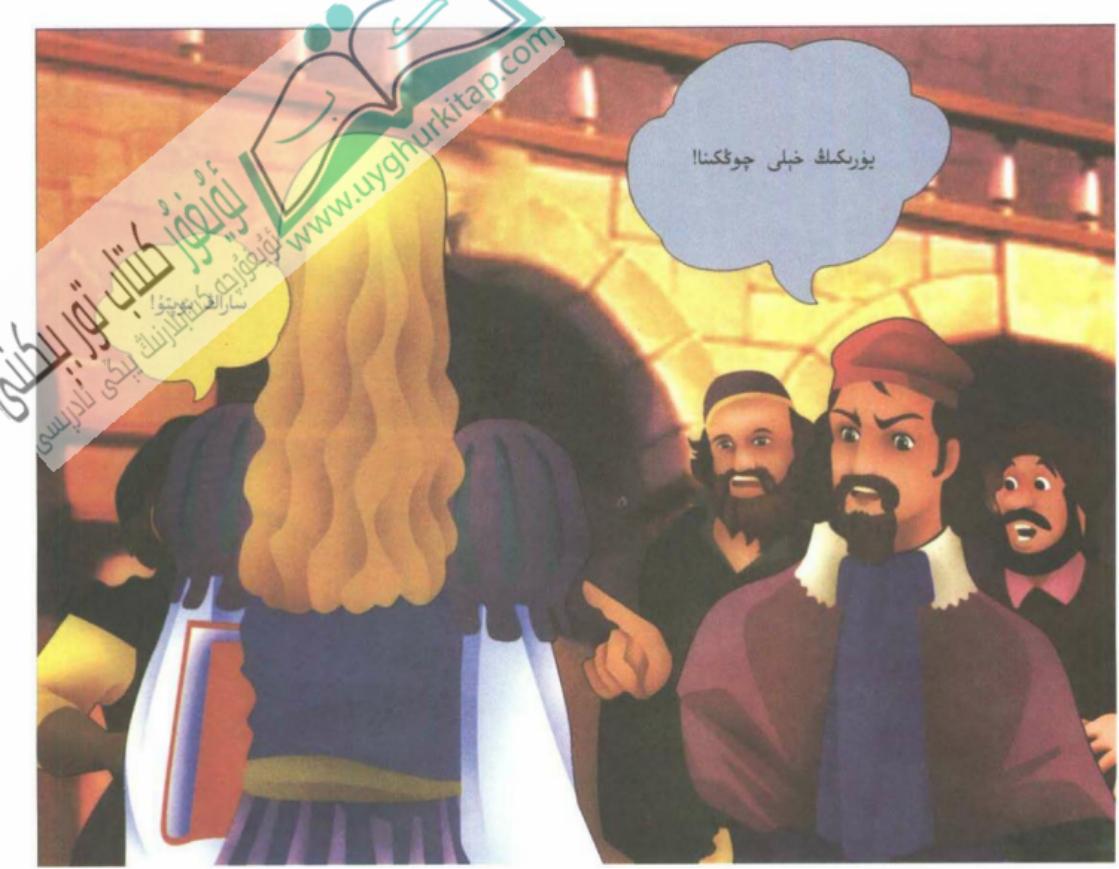
ھە، ئەسلىدە مۇنداق

ئىكەن - ٥٥٠



٨ ئۇ، ئادىدى مایاتنىڭ ئۇستىدە سىناق تەجىرىبە شىلە ئىتپ، ئېغىرلىقى ئوخشاش بولىغان ئاسما (ئىسىقلق) جىسمىنىڭ تەۋرىنىشى، ئېگىز نۇقىدىن پەس نۇقتىغا چۈشۈش ٹۈچۈن كەتكەن ۋاقتىنىڭ ئوخشاش بولىدىغانلىقنى بايقدى. بۇ ئوخشاش ئېگىزلىكتىن تەڭ ۋاقتا چۈشۈۋاتقان ئېغىرلىقى ئوخشاش بولىغان جىسمىنىڭ بىرلا ۋاقتتا يەرگە چۈشىدىغانلىقنى چۈشەندۈرەتتى.

بۇرىكىڭ خېلى چۈئىكىنا!



ئارىستوتېل نەزەرىيىسىدە — ئەقىرى جىسمىنىڭ يەرگە چۈشۈش سۈرئىنى پىنك جىسمىدىن تېز بولىدۇ، - دەپ قارايتى، بۇنىڭدىن
ھېچكىم گۇمانلىشىپ باقىغانىدى. بىراق ھازىر بۇ نويۇزلىق نەزەرىيىگە جەڭ ئىلان قىلىدىغان ئادەم چىقىتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش
نۇرغۇنلىغان رادىكال ئىلم ئەھلىنىڭ غەزىپنى قوزغاب قوبىدى.



10 بۇنى ئىسپاتلاش تۈچۈن گالىبىي بىر قاداق (بىر قاداق 450 گرامغا تىڭ) ئېغىلىقتىكى ۋە يۈز قاداق ئېغىلىقتىكى شىككى تۆمۈر شارنى ئېلپ 54.6 مېتىر ئېگىزلىكتىكى پىسا يانتو مۇناشرىشك چوقسىسغا چىقىتى ھەم جامائەتنىڭ نازارەتچىلىكىدە ئىشكى شارنى تەڭلا يەرى ئاشلىدى، نەتجىدە ئىشكى شار بىرلا ۋاقتتا يەرىگە چۈشتى.

ئىد، مىن مۇزۇد يېقىيەت قازاندىم!



11 گالىلىي ئارخىمىدىنىڭ خان تاجىشىڭ سرىنى ئاچقان ھىكايسىگە بەك قىزىقاتى، ئارخىمىد قائىدىسىنىڭ توغرىبلقنى ئىسپاتلىغاندىن كىين، ئۇ مۇشۇ قاىشىدىن پايدىلشىپ بىر خىل ئاددى، ئىشلىشىكە قۇلابىلق، توغرا بولغان كىچكىرەك ئۈلچەش ئەسۋاپنى ياساپ چقىنى.

سۇيۇقلۇق ساتاڭ تارازا



12 گاللېي ئۆزىشىڭ كەشپىياتغا «سۇيۇقلۇق ساتاڭ تارازا» دەپ ئىسم قويدى، ئۇ 1586-يلى «سۇيۇقلۇق ساتاڭ تارازا» توغرۇلۇق بىر پارچە ماقالە ئىلان قىلدى. ماقالىسىدا سۇيۇقلۇق ساتاڭ تارازىدەن پايدىلنىپ مېتال تەركىنى توغرا بېكىتكلى بولىدىغان ئادىمى ئۈسۈلىنى بايان قىلدى.

سزى ئۇنىۋېرسىتەمىزغا
پروفېسسورلۇققا تەكلىپ
قلماقچىمىز!

مسكىجە چوقۇم
ھۆددىسىدىن چىقالىمەن!

ئۇيغۇر
كتاب تەرىپلىكتەرى
يەخۇدۇقۇزى كۆپلىكتەرى



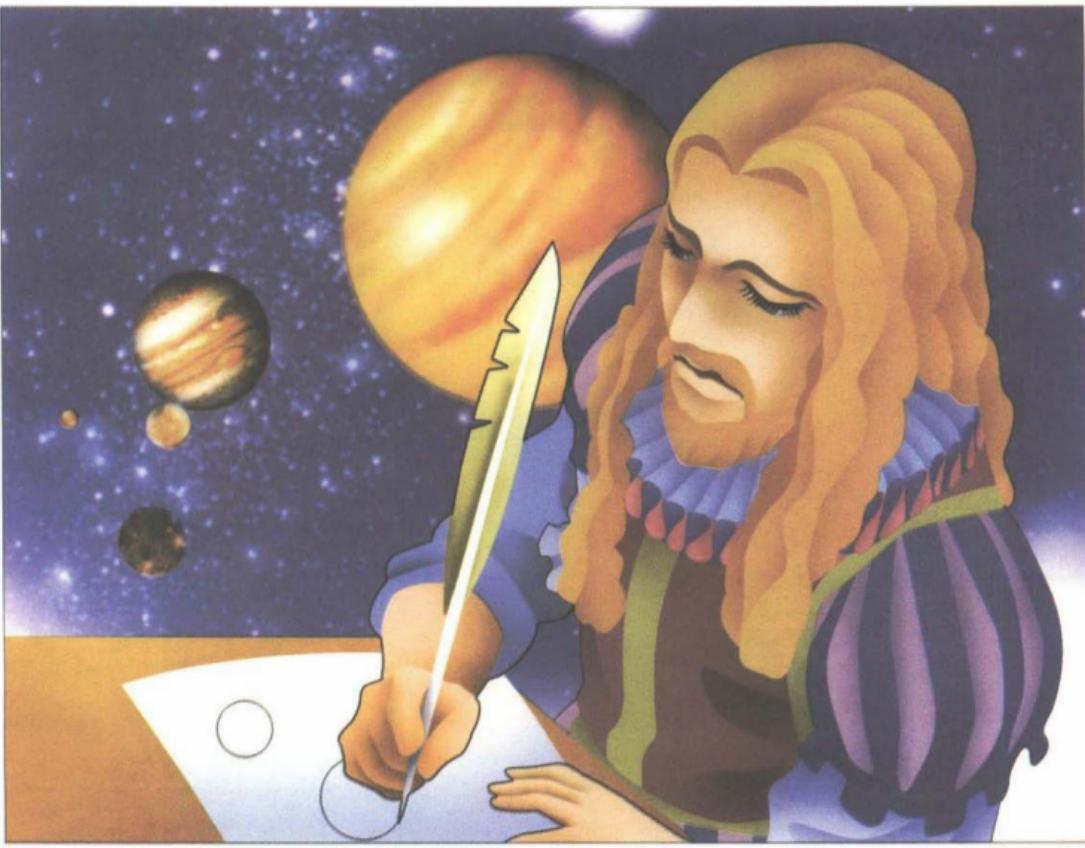
13 1586- يىلى ئۇ «قاتق جىسمىنىڭ ئېغىلىق مەركىزى» دېگەن ماقالىنى ئىلان قىلدى. ۋارقا-ئارقىدىن ئىلان قىلىغان بۇ شىكى پارچە ماقالە ئۇنىڭ نامىنى جاھانغا تونۇتى. شۇ يىلى ئۇ پسا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورلىقىغا تەكلىپ قىلىندى.



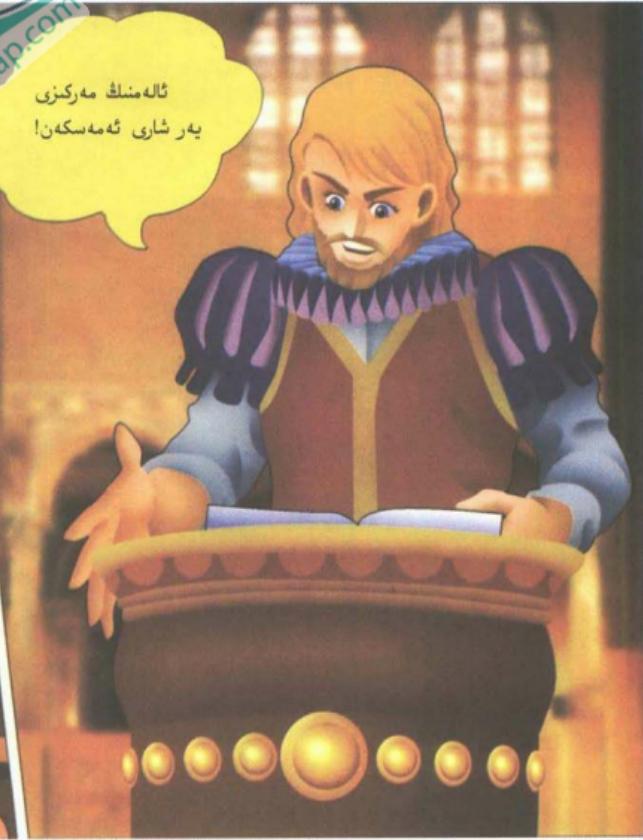
١٤ ئۇ نسبەت سرگۈلىنى كەشپ قىلىپ، خەرتىن توغرا چوڭايقلى ۋە كىچككەتكلى بولىدغان قىلدى، ئۇ كەشپ قىلغان ھاوا تېرمومىتىرى جىسىمنىڭ ئىسىقلقىتن كېڭىشىش، سوغۇقۇقتىن تارىيىش قاتۇندىن پايدىلىنىپ، كىشىلەرنى ئەينەككە تۇيۇلغان گرادۇسقا قاراپ تېمپراتۇرا تۇزگەرىشنى بىللەيدىغان قىلدى.



15 گالىبى يەنە نەزەربىيە جەھەتنىن جىسمىنىڭ تۇۋىنگە چۈشۈش ھەرىكتى ۋە ئاتقان جىسم ھەرىكتىنىڭ قانۇنىتىنى ۋىپاتلاپ
چىقى، ئەڭ مۇھىمى ئۇ ئاسترونومىيە تېلسکوپىنى ياساپ چىقى، ئۇ ئىنسانىت تارىخدا تېلسکوپ بىلەن ئالەمنى كۆزەتكەن بىرنىچى
كىشى بولۇپ قالدى.



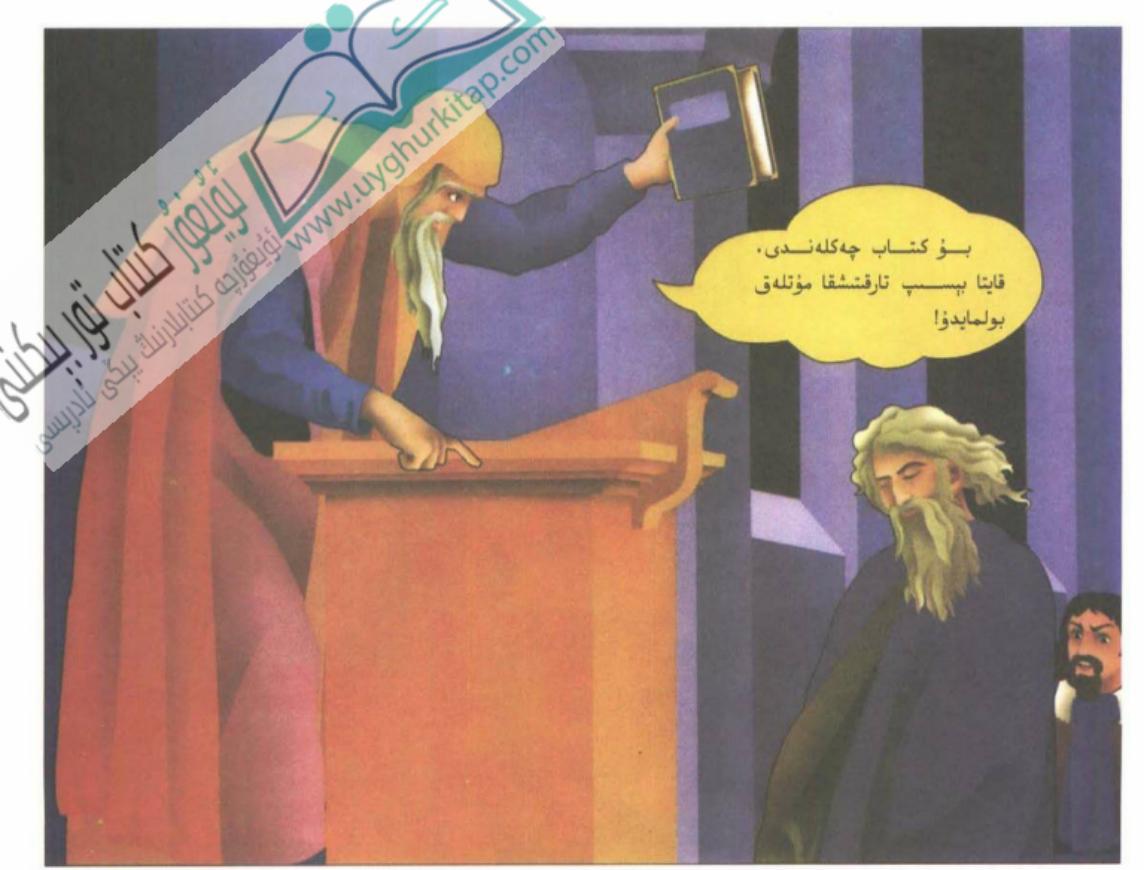
16 1609-يىلى، گالىبىي جىسمىنى 1000 ھەسسە چوڭايتقلى بولىدىغان تېلىسکوبىنى ياساپ چىقى، كۆزىشش ئارقىلىق ئاي شارنىڭ نۇرۇ چقارمايدىغانلىقنى، ئاي شارىدىكى نۇرنىڭ قايتان قۇياش نۇرى ئىكەنلەكىنى بايقدى، ٹۇ يەنە يۈپىتىرىنىڭ نۇت چوڭ تەبىسى هەمرىيى بارلىقنى بايقدى. (بۇرۇن سەيارە دەپ قالغان). .



گالبىي ئۇزۇن مەزىگىل تەكار كۆزىشش ۋارقىلىق كۆپىرنىكىڭ «قوياش مەركەز تەلساتى» نىڭ توغرىلىقىغا قەتىئى ئىشىنىدى، 1604-يىلى ئۇ ئاسماندا يېڭى بىر يۈلۈز كۆزۈنگەن پۇرسەتن پايدىلىنىپ، دىنى كۈچلەرنىڭ قارشىلىقىغا فارىمای نۇتۇق سۆزىلەپ «قوياش مەركەز تەلساتى»نى ئاڭىپ تەشۇق قىلدى.

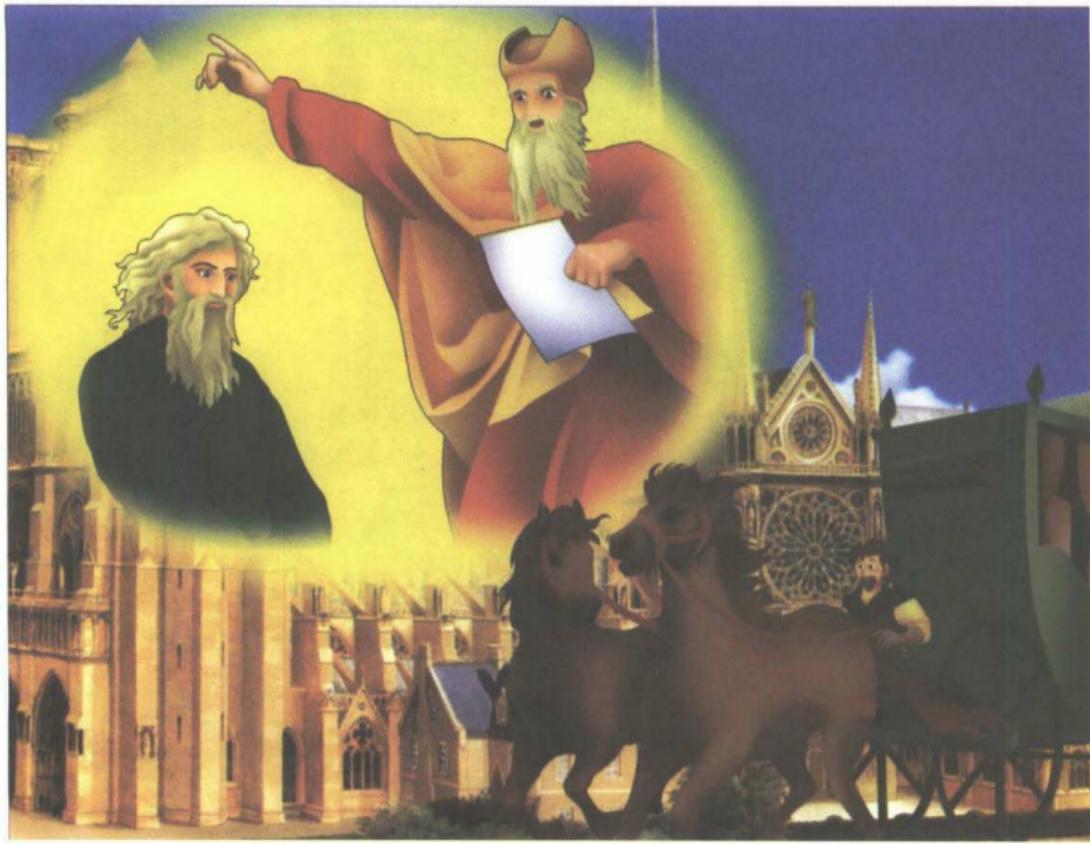
بۇندىن كىين كويپىرنىك دېگەن
ساراڭنىڭ سەپسەتىسىنى يەنە
تەشۈق قىلىشقا رۇخسەت يوق!

18 «قۇياش مەركەز تەلماٰتى»نى تەشۈق قىلغانلىقتىن، گالىلىي نەچجە قىشم رىم پاپىسىنىڭ زىيانكەشلىكىگە تۈچرىدى. كاردىشلار ئۇنىڭغا يەنە تەشۈق قىلغاسلىق توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈردى. بىراق تۇ يەنلا «قۇياش مەركەز تەلماٰتى»دا چىڭ تۈزۈپ، شۇ توغرىسىدا بىر كىتاب يازدى.

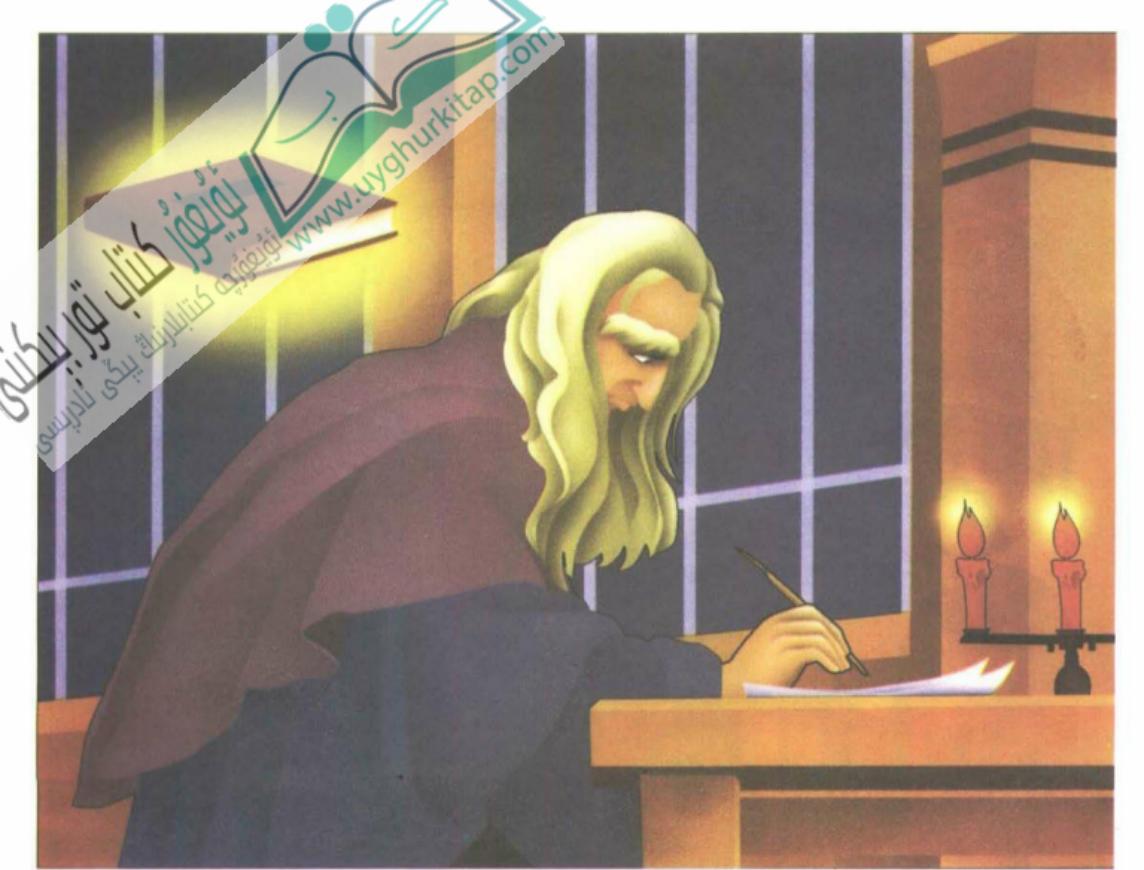


بۇ کتاب چەكلەندى،
قابىتا بېسپ تارقىشقا مۇتلەق
بولمايدۇ!

19 1632-يىلى رسمى نەشىدىن جىقپ كۈچلۈك ئىنكاں قوزغىدى، ئۇقۇرمەنلەر تالشىپ سېتۈلىشتى ۋە بىر-برىسىكە پېرىپ ئوقۇشتى، بۇ ئىش رەم دىنى سوتىنىڭ غەزىبىنى قوزغاپ قويدى، ئۇلار ئالدىراب كتابىنى چەكلەنگەن كتاب دەپ ئىلان قىلىدى 1633-يىلى گالبىيەن سوتقا چاقرتتى.



٢٠ تۈت ئايدين كېيىن، رىم دىنى سوت گاللىپىغا ئۆز ئۆسگە مۇددەتسىز قامالغانلىقنى، بۇنى كاردىناللار رازى بولغۇچە ئىجرا
قىلىدىغانلىقنى ئېلان قىلدى، 70 ياشقا كىرگەن گاللىپى ئاسەتكە يالاپ ئېلىپ كېتىلدى.



ئۇ ئۆيىدە قاماقتا (نەزەرىيەند) تۈرۈپمۇ قىيسەرلىك بىلەن فېزىكشۈنناسلىقىنىڭ ئىتايىن مۇھىم ئەسەر «شىكى خىل يېڭى ئىلىمنىڭ دىشالوگى» نى يېزىپ پۇتۇردى. ئەپسۈسىلىنارلىقى، بۇ کتاب 1638-يىلى نەشرىدىن چىقانادا گاللىبى ئاللىقاجان ئەما بولۇپ قالغان بولۇپ بۇنى كۈرەلمىدى.



بز گالبینلک 300 يل بیرون
خاتا هۆکومگە کە تکەنلىكىنى ئېتىپ
قىلىمزر، ..

گالبىي 1-1642-يلى -ئايىدا بەزگەك كېسىلى بىلەن ئالەمدەن ئۇتى، 1979-يلى 11-ئابىنلەك 10-كۈنى رىم پاپىسى خاتالقىنى تاشكارا توپۇدى ھەم گالبىينى ئاقلىسى، بۇ شۇنى چۈشەندۈزۈكى زورلۇق، ھوقۇق بەرسىر ھەفقةنى باسالمايدۇ، ئىلم-پەن مۇقەرەدەر غەلبە قىلدۇ، 22

加利略：维吾尔文/随手等编，梦纳绘；卡哈尔·普拉提译。—北京：民族出版社，2008.6
(托起明天的太阳·世界杰出人物丛书)

ISBN 978-7-105-09375-5

I. 加... II. ①编... ③卡... III. 加利略, G. (1564~1642) —生平事迹—少年读物—维吾尔语
(中国少数民族语言) IV. K 835. 466. 1-49

中国版本图书馆CIP数据核字(2008)第083666号

本书根据农村读物出版社2004年1月第1次印
刷版本翻译出版

翻 译：卡哈尔·普拉提
责任 编 辑：多鲁洪·哈地尔
责任 校 对：沙塔尔·沙拉木
制 作：

بۇ كىتاب جۇڭگۇ بېزەنۋەشلىرى نەشرياتىنىڭ 2004 - يىل
1- نەشرى 1- باسىمىسىغا ئاساسەن تەرجمە ۋە نەشر قىلىنىدى.

تەرجمە قىلغۇچى : قاھار پۇلات
مەسىئۇل مۇھەممەر : دۆلەقۇن قادر
مەسىئۇل كورپۇكىنور
بەتچىك : سانتار سالام

出版发行：民族出版社
社 址：北京市东城区和平里北街14号
电 话：010-64290862
邮 编：100013
印 刷：北京艺辉印刷有限公司
经 销：各地新华书店
开 本：889毫米×1194毫米 1/24 印张：1
版 次：2008年6月第1版
2008年6月第1次印刷
印 数：0001—3000册
书 号：ISBN 978-7-105-09375-5/K.1405 (维37)
定 价：5.00元

نەش قىلغۇچى :	مەليلەتلەر نەشriyati
ئادىرسى :	بېيىجىڭ شەھرى خېپىڭلى شىمالىي كۆچا 14 - قورۇ
پوچتا نومۇرى :	100013
تېلېفون نومۇرى :	010-64290862
باسقۇچى :	بېيىجىڭ يىخۇي باسمىجىلىق چەكللىك شېرىكتى
ساڭقۇچى :	جاپلاردىكى شىنخۇ كىتابخانىلىرى
نەشرى :	2008 - يىل 6- ئابىدا 1- قىتىم نەشر قىلىنىدى
بېسىلىشى :	2008 - يىل 6- ئابىدا بېيىجىڭدا 1- قىتىم بېسىلىدى
تۈلچىمى :	889×1194 م.م. 24 كەسلەم باسما تاۋىقى 1
سانى :	0001-3000
باهاسى :	5.00 يۈن

翻 译：卡哈尔·普拉提
责任编辑：多鲁洪·哈地尔
责任校对：多鲁洪·哈地尔



تاده مناگ بورچی — هه قنهت گوستنده با تولارچه
ئىزدىنىش. گۈزىچە بارلىق شەيشلەرنى چۈشىنەن
دەيدىغان كىشىلەر، ئەمە لىيە تەھېچقانداق شەيىنى
چۈشە نەمە يىدۇ

گاللپی

丁酉年夏月于北京

A standard linear barcode is located in the bottom right corner of the page.

9 787105 093755 >

定价：5.00 元